

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ШЛЯХОМ ПОДОЛАННЯ ІСТОРИЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Струкевич О.К. – д.і.н., професор
Вінницька академія неперервної освіти

Звернення до питань української ідентичності є природним, оскільки це питання постійного відтворення суспільства, народу, нації. Шкода, але в сучасному українському суспільстві звернення уваги на українську ідентичність відбувається як реакція на агресивні дії Росії щодо України.

На сьогодні залишаються актуальними питання української ідентичності у контексті педагогічної практики, у ході викладу історичного матеріалу. Адже в самоідентифікації сучасного українця і громадянина України значне місце посідає саме історичний аспект ідентичності [1]. Сьогодні в Україні існує досить багато історичних стереотипів, які заважають формувати ідентичність як ідентичність самодостатнього представника української нації.

Насамперед українцям потрібно подолати стереотипне сприйняття ряду ключових моментів власної історії. Наприклад, уже не одне століття українцям нав'язується історичний міф про те, що їхні предки були такими недолугими, що на зорі формування державності заради наведення ладу у своєму суспільстві запросили князувати трьох братів-варягів: Рюрика, Синеуса і Трувора. Цей легендарний факт стверджує відомий літопис «Повість минулих літ».

Держава Україна-Русь постала як наслідок взаємодії патріархально-демократичних механізмів вирішення суспільних справ у племінних союзах та механізмів функціонування князівської влади у варязькій дружині. Зневажливо відмахнутися від патріархально-демократичних механізмів не вдасться. Лише за наявності державної організації наші предки зуміли вибудувати й відомі Змієві Вали загальною протяжністю у 2 тис. км, щоб протистояти степовим кочівникам.

Не менш поширеним міфом є інформація про якусь особливу сумирність українців. Цей феномен українського характеру пов'язують з його землеробством. Водночас, ніяк не пояснюється чому інші народи-землероби не відзначаються мирною вдачею. Цей міф українцям, очевидно, нав'язують цілеспрямовано, щоб позбавити його волі до опору агресорам.

Етнічну інформацію не можна залишати без пояснення, історичного коментаря. На одному з круглих столів, наприклад, трапилася

така ситуація. «Українців зразу видно, от наприклад, у Миколаївці Козятинського р-ну у чехів межі тоненькі лише намічені. Українців у селі видно здалеку: межі широчезні, паркани височезні». Це недопустимо. Потрібен обов'язковий коментар. Інакше за нас це зроблять українофоби.

Не менш часто наші недруги підкреслюють прояви, наголосимо, вигадані прояви, української жадібності. Її обігрують у всіляких жартах, анекдотах, бувальщинах. Хто з українців не знає анекдота, що закінчується фразою: «якщо не з'їм, то понадкушую». Причина поширення анекдотів про скупість українців імперська. Зрозуміло, що щиро і від пуза годувати чужу армію ніхто не хотів. Цікаво, що обзиваючи українців салоїдами, петровські офіцери й генерали вимагали на щоденну «рацію» (раціон) для кожного російського драгуна не «постнава масліца», а півфунта такого «нелюбого» українського сала.

При розгляді характерних рис історичної вдачі українців, учителям історії не варто передавати куті меду. Слід пам'ятати, що серед українців, як і серед усіх інших народів світу, формувалися і формуються різні соціальні типи. Серед них є як шляхетні, так і підлі, як героїчні, так і боягузливі, як високодуховні, так і морально нікчемні. Проте ворожа пропагандистська машина піднімає на щит лише негативні прояви.

У радянській і сучасній російській історичній літературі дуже багато написано про давньоруську народність, з якої нібито сформувалися український, білоруський, російський народи. Такі твердження є чистою фальсифікацією історичного процесу на догоду політикам імперського спрямування.

Уже давно доведеним є факт, що етноси епохи середньовіччя відзначалися значною аморфністю. Вони тоді склалися з великої кількості субетносів, етнографічних груп і підгруп. Самосвідомість була виражена надто слабо. Замість етнічної інтелігенції існувала малочисельна протоінтелігенція – верства книжників. Нікому з європейських дослідників і в голову не приходило назвати людину імперії Карла Великого «давньоєвропейською народністю».

Така ж сама позиція виробилася і стосовно так званої єдиної давньоруської мови.

Ще видатний російський мовознавець О.Шахматов стверджував, що «утворення руської держави, об'єднання нею під однією владою всіх руських племен не могло привести до утворення однієї спільної народної мови» [2].

На шкоду формуванню української ідентичності працює і сучасний міф про «поліетнічність населення України». Російський дослідник С.Рибаков з'ясував, що для етносу, який вибудовується на основі кровних, родинних зв'язків рівень ендогамності становить 90 – 80% [3]. Для моноетнічної нації цей показник є дещо нижчим і становить 70%. В Україні за останнім переписом частка українців складає 77,8%. Тобто Україна була і залишається моноетнічною, з доволі чисельними етнічними меншинами

Це дозволяє зробити висновок, що українцям навіть посткомуністична влада продовжувала нав'язувати думку про нібито поліетнічність населення України. Насправді, обман розпочинається уже у формулюванні «поліетнічне населення України». Хоча мало б бути, принаймні, «поліетнічність громадянства України», «поліетнічність української нації». Проте, зверхнє пострадянське і проімперське сприйняття громадян України, не дозволяло частині політиків, як правило, росіян за етнічним походженням, визнавати, що вони українці у тому сенсі, що вони громадяни держави Україна, частина української нації політичної. Як наслідок, наші політики вживали і вживають абсурдне й образливе «населеніє України».

До речі такий наголос у словах «україна», «українці» є принизливим, і постімперським. Воно походить від імперського бачення «абустроенной Россіи». Відомий російський історик XIX ст. С. Солов'йов автор капітальної 29-томної «Истории России с древнейших времен» вибудовував свій виклад за такою схемою. Спочатку описував події, що відбувалися в політичному центрі імперії. А потім викладав розділи на зразок «События в сибирских укрáинах», «события в северных... западных ...южных укрáинах». Під «южними укрáинами» він розумів Україну.

Надзвичайно багато спекуляцій існує щодо цивілізаційної належності України. Цивілізаційна належність країни, її народу визначається їх ідейно-ціннісним підґрунтям: морально-етичними, релігійно-філософськими вченнями. Це підґрунтя символічно і найчастіше визначається у формах певної релігії. Тому традиційно Україну зараховують до східно-християнської (православної) цивілізації. Таким чином Україну зараховують до тієї ж цивілізації, куди належить і Росія.

Такий формальний і поверховий підхід не враховує дуже багато аспектів. Насамперед, випускають з поля зору той факт, що внаслідок реформ Петра Могили українське православ'я наблизилося до західноєвропейського християнства. Українська і російська православні церкви настільки розділилися, що російські священики заперечували факт православ'я українців, у сприйнятті москвитів українці до перехрещення були людьми іншої, чужої віри.

Українські міста й містечка вибудовували своє життя на основі європейського кодексу законів – Магдебурзького права. Це право в Україні використовували понад 400 міст. Українські ремісники з часів Київської Русі об'єднувалися у цехи, організовані за європейськими зразками.

Більшість українців проживали у селах. А українська сільська громада завжди була ближчою до європейської марки, і не мала нічого спільного з азійською общиною. Це було зумовлено наявністю земельної власності.

Українська політична й соціальна еліта України вибудовувалася на зразок європейської феодальної. Козацькі старшини спочатку отримували ранговий маєток, подібний до європейського бенефіцію. І те, і інше мало одну соціально-економічну основу: маєток надавався за умови виконання і на час виконання службових обов'язків. Старанною службою протягом кількох поколінь, перетворенням початково цілинної землі у продуктивні господарства вони поступово перетворювали умовні маєтки у спадкові. Тому старшини служили державі не за страх, а на совість. Політичний лідер – гетьман їм був потрібен як організатор і полководець їхньої спільної боротьби за свої сім'ї, маєтки, політико-правову систему, Батьківщину.

Нарешті, Україна географічно належить до самостійного регіону Центрально-Східної Європи, куди крім нашої Батьківщини входять Польща, Балтія, Чехія, Словаччина, Угорщина та деякі інші [4].

Те, що Україна – частина Європи, завжди усвідомлювали козаки та козацька інтелектуальна еліта. У козацьких літописах ми знайдемо велику кількість вказівок на те, що Україна – «європейська сторона», а Московія «сторона азійська» [5].

Даний матеріал, звичайно, не може охопити задекларовану тему. Він, радше, демонструє напрям, окремі методи і засоби вирішення цього питання. Показує доволі широкі можливості використання історичного матеріалу для формування української ідентичності.

Література

1. Дзюба І. Україна в пошуках нової ідентичності // Дзюба І. Нагнітання мороку. – К., 2011. – С.31.
2. Шахматов А.А. Краткий очерк истории малорусского (украинского) языка // Украинский народ в его прошлом и настоящем. – Петроград, 1916. – Т. II. – С.681.
3. Рыбаков С. Этничность и этнос // Этнографическое обозрение. – 2003. – № 3. – С.16, 17.
4. Балущок В. Українська етнічна спільнота: етногенез, історія, етнімія. – Біла Церква, 2008. – С. 236.
5. Див., наприклад, Величко С. Літопис. – К., 1991.– Т. I, II.

УДК 378.4

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

Вейланде Л.В.-В. – к.п.н., доцент

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Сучасні тенденції реформування вищої педагогічної освіти вимагають переглядати підходи до її організації. Завданням вищої освіти стає формування творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти та інноваційної діяльності. Вирішення цього завдання можливе лише шляхом переведення студента з пасивного користувача знань до активного, такого, який може бачити проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, отримати результат у оптимальні межі часу. Перехід від «пасивного» слухання до збільшення долі самостійного оволодіння знаннями в умовах інформаційного суспільства призводить до принципових змін у організації освітнього процесу. Центр ваги зміщується з передачі знань на самостійну діяльність студента, як особи, яка навчається.

Зацікавленість проблемою самостійної роботи у вищій школі значною мірою зростає за останні роки, але дослідники неоднозначно розглядають означене поняття. Так, С.І.Архангельський трактує поняття СР як самостійний пошук необхідної інформації, набуття знань, використання цих знань під час вирішення навчальних та професійних проблем. Р.А.Нізамов розглядає під СР різні види індивідуальної, групової пізнавальної діяльності студентів на заняттях або у позааудиторний час, під опосередкованим наглядом викладача. І.І.Іл'ясов, В.Я.Лядус розуміють СР як систему організації педагогічних умов, що забезпечують керівництво навчальною діяльністю, яка проходить у відсутність викладача. Тобто, СР може розглядатися як вид діяльності, що стимулює активність, самостійність та пізнавальний інтерес, основа самоосвіти, або як система заходів або педагогічних умов, що забезпечують керівництво самостійністю студента. На думку дослідників, СР має наступні характеристики: 1) на кожному етапі, під час руху від невідомого до знання, формує у

студента необхідний об'єм, рівень знань, навичок та вмінь вирішувати пізнавальні завдання; 2) формує психологічну установку на систематичне поповнення власних знань, вчить орієнтуватися у потоці наукової інформації; 3) є важливою умовою самоорганізації студента в оволодінні методами професійної діяльності, пізнання та поведінки; 4) є елементом педагогічного керівництва пізнавальною діяльністю, науково-виробничою діяльністю, елементом професійного самовизначення.

Продемонструємо на конкретних прикладах організацію СР з циклу педагогічних дисциплін для студентів історичного факультету Одеського національного університету імені І.І.Мечникова. Така робота може реалізуватися у декількох аспектах: в процесі аудиторних занять - лекції, семінарські заняття з курсів педагогічного циклу; у контакті з викладачем поза розкладом – консультації з педагогічної практики, під час виконання індивідуальних завдань; у бібліотеці, на кафедрі під час виконання творчих та навчальних завдань. Позааудиторна СР також має різноманітний перелік видів: підготовка та написання рефератів, доповідей та інших письмових робіт; виконання домашніх завдань різного характеру (складання схем, підбір та вивчення літературних джерел з обраної педагогічної теми; підготовка до участі у олімпіадах, конкурсах, конференціях та інше). При цьому така робота може бути розділена відповідно рівня мотивації та рівня фахової підготовки на: а) репродуктивну (конспектування та вивчення навчальної літератури); б) пізнавально-пошукову (підготовку доповідей, повідомлень, виступів); в) творчу (написання статей, робіт у період педагогічної практики)

Слід також відмітити, що психолого-педагогічна сутність пізнавальної діяльності студентів на кожному етапі неоднакова. На першому етапі домінує процес сприйняття